

БОРИСУ ІВАНОВИЧУ ПИРОГОВУ – 80!

Двадцять першого липня 2012 р. виповнилося 80 років від дня народження відомого вченого і педагога, доктора геолого-мінералогічних наук, професора Бориса Івановича Пирогова – засновника української мінералого-технологічної школи, довголітнього завідувача кафедри мінералогії, кристалографії і родовищ корисних копалин Криворізького гірничорудного інституту, члена редакційної колегії “Мінералогічного збірника” Львівського університету, лауреата Премії Ради Міністрів СРСР, заслуженого працівника вищої школи УРСР, лауреата премії Ярослава Мудрого АН вищої школи України, нині головного наукового співробітника Федеративного державного унітарного підприємства “Всеросійський інститут мінеральної сировини” (ФДУП ВІМС).

Після закінчення в 1956 р. Криворізького гірничорудного інституту Б. Пирогов став асистентом кафедри кристалографії, мінералогії і петрографії цього інституту, а з 1958 по 1965 рр. працював на Південному гірничо-збагачувальному комбінаті старшим геологом-петрографом і заступником головного геолога. У 1965 р. він успішно захистив кандидатську дисертацію, виконану під час навчання в заочній аспірантурі при Інституті геологічних наук АН УРСР під керівництвом акад. О. Поваренних. З того часу по 1970 р. Борис Пирогов – старший науковий співробітник мінералого-петрографічної лабораторії і керівник (з 1966 р.) створеного ним відділу речовинного складу руд і концентратів інституту Механообрформет Міністерства чорної металургії СРСР.

У 1970 р. учений повернувся в Криворізький гірничорудний інститут, де впродовж 27 років очолював кафедру мінералогії, кристалографії і родовищ корисних копалин. Після захисту докторської дисертації 1978 р. отримав науковий ступінь доктора геолого-мінералогічних наук, а 1979 р. – учене звання професора. У 1997 р. Борис Іванович переїхав до Москви, де працював професором кафедри мінералогії і геохімії Московського геологорозвідувального університету (МГРУ).

У творчій біографії Б. Пирогова особливе місце посідає педагогічна і навчально-методична робота. Він тривалий час викладав курси кристалографії, кристалохімії, загальної і прикладної мінералогії. Йому належить уведення в навчальний процес курсів “Технологічна мінералогія”, “Мінералогічне і геолого-технологічне картування”, для яких розроблено програми і якими користуються у навчальних закладах України та інших держав. Учений є автором і співавтором низки методичних розробок, трьох циклів лекцій, двох навчальних посібників: “Принципы и методы геолого-технологического картирования” (1989, співавт. В. Тарасенко, І. Холошин), “Прикладна мінералогія” (2002, співавт. О. Матковський). У Московському геологорозвідувальному університеті йому належать редакція і доповнення до підручника А. Бетехтіна “Курс минералогии” і видання навчального посібника “Прикладна мінералогія” (2008).

Наукові інтереси Бориса Пирогова досить багатогранні. Вони висвітлені в 457 публікаціях, серед яких 27 монографій (самостійних та зі співавторами). Головні наукові здобутки стосуються таких трьох проблем.

1. Розробка мінералого-петрографічних принципів підходу до вивчення й оцінювання гірських порід для виробництва кам’яного литва на Південному гірничо-збагачувальному комбінаті, у тім числі для контролю якості готової кам’яноливарної продукції. У вирішенні цієї проблеми поряд з привізними волинськими (рівненськими) базальтами

були рекомендовані до використання як сировина криворізькі амфіболіти. Результати цих досліджень відображені у співавторстві з керівником і організатором робіт В. Вагіним у статтях і монографії “Каменное литье” (М. : Машгиз, 1960).

2. Формування науково-прикладних основ технологічної мінералогії і створення української наукової школи. Ця проблема посідає головне місце в творчості Бориса Івановича. Вона зародилася на виробництві (Південний гірничо-збагачувальний комбінат), а потім розвивалася у відділі речовинного складу руд і концентратів інституту Механобрчормет (Кривий Ріг), надалі – у Криворізькому гірничорудному інституті. Саме у зв'язку зі збагаченням магнетитових залізистих кварцитів сформувалися уявлення про геолого-мінералогічні чинники, що визначають їхню збагачуваність, створено першу геолого-технологічну карту зазначеного комбінату, на підставі якої виконували усереднення руд з попередньою оцінкою їхньої збагачуваності.

Б. Пирогов (третій праворуч) з дружиною Вікторією (перша праворуч), акад. Є. Лазаренком (другий праворуч) та іншими учасниками геологічної експедиції у Криворіжжі, 1973 р.

Уже в рамках мінерало-технологічної школи розроблено основи геолого-технологічної оцінки залізних руд різних генетичних типів, а також манганових, мідно-сульфідних руд та інших видів мінеральної сировини, у тім числі різноманітних відходів збагачення, з урахуванням методології і теоретичних основ технологічної мінералогії. Ці дослідження виконували у тісній співдружності науки і виробництва. На території багатьох великих гірничо-збагачувальних комбінатів (Інгулецького, Південного в Україні, Ковдорського та Михайлівського в Росії, Ерденет у Монголії) виконано геолого(мінерало)-технологічне картування, яке забезпечувало ефективність збагачення руд. Результати досліджень з цієї проблеми наведені в численних публікаціях, у тому числі в двох монографіях: “Геолого-минералогические факторы, определяющие особенность железистых кварцитов” (1969), “Технологическая минералогия железных руд” (1988, співавт. Г. Поротов, І. Холошин, В. Тарасенко).

Борис Пирогов серед учасників Міжнародної наукової конференції, присвяченої 140-річчю кафедри мінералогії Львівського університету, Шацьк, 2004 р. Зліва направо: В. Павлишин, П. Білоніжка, І. Попівняк, Н. Лазаренко, О. Матковський, Б. Пирогов, Б. Панов, О. Зінченко, Л. Скакун.

3. Регіонально-мінералогічне й генетичне вивчення залізних і манганових руд різних генетичних типів з використанням комплексу різноманітних методів дослідження. Результати цих досліджень висвітлені в низці статей і у добре відомих фундаментальних монографічних зведеннях: “Мінералогическое исследование железных и марганцевых руд” (1973, співавт. В. Пирогова); “Мінералогія Криворожського басейна” (1977, за ред. Є. Лазаренка); “Железисто-кремнистые формации докембрия Европейской части СССР” (десять томів за ред. Я. Белевцева; Б. Пирогов співавтор трьох томів, відповідальний редактор тому “Мінералогія” (1989)).

Значним є внесок Бориса Пирогова у розвиток онтогенічного методу для вивчення мінеральних асоціацій залізних, манганових, сульфідних та інших руд у зв'язку з поглибленим розумінням генезису мінералів, пізнанням та оцінкою природи технологічних властивостей руд, дослідженням гемологічних особливостей порід і руд.

Досить численні публікації вченого з історії науки. Вони, зокрема, стосуються такого: історія вивчення мінералогії Криворізького залізорудного басейну; становлення і розвитку кафедри мінералогії Криворізького гірничорудного інституту; роль Є. Лазаренка у розвитку мінералогічної кристалографії; розвиток ідей О. Ферсмана в прикладній мінералогії; розвиток криворізької школи технологічної мінералогії; минуле, сьогодення і майбутнє технологічної мінералогії тощо.

Важливою є науково-організаційна діяльність Б. Пирогова. Понад 25 років він очолював Криворізьке відділення Українського мінералогічного товариства, був членом ради цього товариства, а також геологічної секції науково-технічної ради Міністерства вищої і середньої спеціальної освіти України, педагогічної комісії та комісії з технологічної мінералогії Всесоюзного мінералогічного товариства, редколегії “Мінералогічного збірника”, спеціалізованих учених рад із захисту докторських і кандидатських дисер-

тацій з геологічних спеціальностей. Понад десять років був головою і членом спеціалізованої ради з захисту кандидатських дисертацій за спеціальністю 00.00.20 – мінералогія, кристалографія в Криворізькому технічному університеті, нині є членом спеціалізованих рад ФДУП ВІМС та МГРУ. Через аспірантуру і докторантуру Б. Пирогов підготував понад 30 кандидатів і докторів наук, у тім числі шість докторів філософії і природничих наук для зарубіжних країн (Шрі-Ланка, Народна Республіка Ємен, Нігерія, Чилі).

Борис Іванович був організатором наукових форумів, присвячених мінералогії Криворізького басейну, онтогенії мінералів, виїзних сесій Українського мінералогічного товариства, брав участь у багатьох наукових нарадах міжнародного, союзного і республіканського рівнів.

Науково-педагогічна, організаторська і громадська діяльність проф. Б. Пирогова високо оцінена не тільки геологічною і гірничою громадськістю, а й на державному рівні. За розробки з геолого-технологічного картування в колективі вчених він став лауреатом Премії Ради Міністрів СРСР (1985), а за навчальний посібник з прикладної мінералогії – лауреатом Премії Ярослава Мудрого АН вищої школи України. За підготовку кадрів і наукові досягнення нагороджений Грамотою Президії Верховної Ради УРСР (1982), значками “За отличные успехи в работе” Міністерства вищої і середньої спеціальної освіти СРСР і “За заслуги в стандартизації” Комітету стандартів, мір і вимірювальних приладів при Раді Міністрів СРСР, багатьма почесними грамотами, медалями й дипломами, удостоєний звань заслуженого працівника вищої школи України, почесного розвідника надр Російської Федерації, обраний почесним членом Українського мінералогічного товариства.

Автори і редколегія “Мінералогічного збірника” від усього серця вітають Бориса Івановича зі славним ювілеєм, зичать йому міцного здоров’я і подальших творчих успіхів на ниві науки й освіти.

*О. Матковський, А. Сіворонов,
І. Паранько, Є. Сливко, І. Холошин,
редколегія “Мінералогічного збірника”*